

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תס"ג | פרשת ויחי | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

פניני הלכה

האם מחילה בריבית מועילה כהחזרת המעות

כת' הרמב"ם (מלוה ולוה פ"ד ה"ב) דהמלוה בריבית עובר על ו' לאוין, לא תהיה לו כנושה, את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך, אל תקח מאתו נשך ותרבית, לא תשימונן עליו נשך, ולפני עיור לא תתן מכשול. והלוה עובר בשנים לא תשיך לאחיד, ולפני עיור לא תתן מכשול.

וכת' עוד (ה"ה) - אע"פ שהמלוה והלוה עוברין על כל אלו הלאוין, אינן לוקין מפני שניתן להשבון. שכל המלוה בריבית אם היתה ריבית קצוצה שהיא אסורה מן התורה הרי זו יוצאה בדיינין ומוציאין אותה מן המלוה ומחזירין ללוה.

והמחבר לא פירש מנין הלאוין אלא סתם וכתב (וי"ד סי' קי"ט) דצריך ליהרר באיסור ריבית וכמה לאוין נאמרו בו, ואפי' הלוה הנותנו והערב והעדים עוברים. וכתב עוד (שם ה"ד) דאפילו אם הלוה נותן לו יותר מדעתו בשעת הפרעון שלא התנה עמו ואינו אומר שנותנו לו יותר בשביל רבית אסור. [ועיי' ברמב"ם פ"ד ה"י, בטור סי' קי"ט, ובש"ך סי' ק"ג].

והיכא דכבר נתן הריבית צריך להחזירה, אלא דריבית קצוצה יוצאת בדיינים, משא"כ ריבית דרבנן דאינה יוצאת בדיינים אלא דאם בא לצאת יד"ש חייב להחזיר [עיי' שו"ע סי' קי"ט סי"ה וס"ב].

ונח' הראשונים אי מהני מחילת הלוה על ריבית שכבר נתן, דדעת הגאונים דלא מהני, ודעת הרא"ש (בי"מ פ"ה סי' קי"ט) דהראב"ם בזה בגליון תס"ב, עיי"ש].

והיכא דמחזיר הריבית שלקח מרש"י (סב. ד"ה לא) גר' דאינו מתקן בזה הלאוין שעבר. אולם מהתוס' (ד"ה לא מאי קום) מבואר דלמסקנת הגמ' הלא דאל תקח מאתו נשך ותבית לכו"ע חשיב ניתק לעשה [דהיינו השבת הריבית כדכתיב בההיא קרא וחי אחיד עמך, ודרשינן בגמ' שם אהדר ליה כי היכי דניתן]. אלא דפלוגי שם דבאו דלא תשימונן היכא דלא גבה עדיין הריבית. ונר' דהיכא דכבר גבה הריבית א"א לתקן הלאו דלא תשימונן, וכן מבואר במהרש"א שם. אולם הרעק"א (בי"מ שם) כת' דיש לדחות. והרמב"ם (פ"ד ה"ה) כת' דאין לוקין מפני דניתן להשבון.

ויל"ע במוחל הלוה על הריבית שנתן, אם נתקנו למלוה הלאוין שנתקנים בחזרת המעות. או דמחילה אינה פוטרת אלא תביעת הממונ אבל אינה מתקנת הלאוין שעבר.

ומצינו בפרישה (פ"ה סי' קי"ט) שכתב על דברי הרא"ש שחובבא בטרם דמחילה מועילה לפטור הלוה כמו בכל גזל, דנראה דוקא לפטור מן התשלומין מועיל, אבל איסור ריבית שחל עליו משעה שקבלו לא זו ממנו במחילתו.

ואי נימא הכי, ל"ע בסתימת המחבר שכתב (סי' קי"ט) "אבל אם לקח ממנו ריבית וצריך להחזירו מועלת מחילה לפטורו כמו בכל גזל". דלכאוי הי"ל לפרש דלמחילה עליו לו החזיר המעות ע"מ להציל עצמו מהלאוין שעבר.

והנה הרמב"ם כתב להוכיח דמחילה מועילה בהחזרת ריבית מהא דאמרו חכמים שהגולנן ומלוה בריבית שחזירו אין מקבלין מהן.

והראב"ד שם כתב להשיג על דבריו דהגולנן ומלוה בריבית שחזירו בדרך תשובה אין מקבלים מהן כדי להדריכן בתשובה.

והג"א (על השו"ע שם) כת' דדברי הרמב"ם נכונים ממה שכתוב שם (בי"ק ד: ד) וכי מאחר שאין מקבלין וכו' לצאת ידי"ש, אלמא יוצא י"ש במה שנותן לו ואינו מקבל, ועיי' מחמת מחילה. ור"ל דמקשינן התם על הא דתני דהגולנן ומלוה בריבית אין מקבלין מהן, מהא דתני דהגולנן ומלוה בריבית אע"פ שגבו מחזירין, ואמרינן מחזירין ואין מקבלין מהם, ומקשינן דא"כ למה מחזירין, ופרקינן לצאת ידי שמים. עיי". ולכאוי אכתי תקשי איך יוצא ידי שמים במה שמחזירין אלא אין מקבלין ממנו מה שנתן, ועיי' דהמחילה מהני אפי' לצאת ידי שמים.

שמעתא אליבא דהלכתא

האם הניצל מתאונת דרכים חייב לברך ברכת הגומל

א. ברכת הגומל. ב. ניצל מתאונת דרכים או שאר סכנות. ג. ברכה שעשה לי נס. ד. לא נפגע בתאונה כלל. ה. יוצאי חלציו. ו. מה בכלל נס. ז. סכנה או הצלה ניסית. ח. חילוק בין ברכת שעשה לי נס וברכת הגומל.

א. ברכת הגומל

איתא בברכות (נד: ד) צריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, מי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. וכן הוא בטשו"ע (או"ח סי' ר"ט). ועיי"ש (ס"ע) שמנהג בני אשכנז שלא לברך כשהולכין מעיר לעיר, שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי ביה חיות רעות ולסטים, ובספרד נוהגים לברך, מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה, ומיהו בפחות מפרסה אינו מברך, ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר, אפילו בפחות מפרסה, עיי". ועיי' במ"ב (א"ק) שמנהג העולם שנשים אין מברכות ברכה זו משום דסדר ברכה זו הוא בפני י' ולא אורח ארעא לאשה. ועיי' משי"כ בשמעתא עמיקתא גליון תל"ה בענין חולה שנתרפא.

ב. ניצל מתאונת דרכים או שאר סכנות

וכת' באבודרהם (ע"מ שמ) ש"י"א שד' בלבד צריכין להודות, אבל אחרים שבירכו היא ברכה לבטלה. וכן פסק ה"ר שם טוב פלכו בשם התוס' דאלו הארבעה דוקא, והי"ה בכל מקום שמוזכר התלמוד מספר, עיי". אבל הריב"ש (סי' של) כת' דארבעה לאו דוקא, ועיי"כ אם נפל עליו כותל או ניצל מדרסית שור ונגיחותיו וכו"ו חייב לברך, דלא הוזכרו ארבעה אלא מפני שהם מצויים בדרך מנהגו של עולם ברוב האנשים, וכי"ש הנעשה לו נס וניצל ממיתה עצמה, עיי". ועיי' בשו"ע (ס"ע ט) שהביא בדעה הראשונה כהריב"ש ובשם י"א כהאבודרהם. והגב"ש (שם) השמיט דעת האבודרהם. והלחם חמודות (א"ת ט ומבדשי יו"ט סי' ק) תמה עליו אמאי השמיטו. אולם הט"ז (א"ק ז) כת' שראה נוהגין הרבה כסברא ראשונה ומסתבר כן דכל סכנות נכללו בהולכי מדבר. וכן נקט הא"ר (א"ת ט) ושכ"כ השלטי"ג (מג. ברי"ף אות ג) בשם ריא"ז. וכן פסק המ"ב (סי' לב) ושכן הוא המנהג. ודעת הכה"ח (אות נב) שאינו מברך, אא"כ יש מנהג באותו מקום לברך. ולפ"י ניצל מתאונת דרכים וכדו', לבני אשכנז מברך הגומל ולבני ספרד תלוי במנהג המקום.

ג. לא נפגע בתאונה כלל

ועיי' במהר"ל (נתיבות עולם נתיב העבודה פ"ה) שביאר שמברכים דוקא על סכנה הדומה להולכי מדבר דההולך שם אינו מוצא מה לאכול ולשתות ואין לו צרכיו שראוי שיגיע אליו מיתה מצד זה שהוא משולל מכל דבר שצריך אל האדם וכן יורדי הים וכו'. ועיי"כ כת' דבני"א שזרקו אבן עליו ולא הגיעו מברך הגומל הוא מנהג של עמי הארץ, כי אף אם רדפו אחריו בחרב ונמלט אין זה מהארבעה אשר צריכים להודות. והביאו הצ"ח (ה"ח סי' כב), ושכן הובא בפתחי עולם (או"ח סי' ר"ט סי' ק"ד), ועפ"ז כת' הצ"ח שם שמברכים דוקא בהגיע כבר עליו הסכנה, כגון שזרקו עליו אבן ופגע בו וניצל וכו' שכן מצא גם במקור חיים (לחיי"י סי' ר"ט). וכן הובא בהליכ"ש (פכ"ג אות א) בשם הגרש"ז א"צ"ל שחייב ברכת הגומל הוא רק כשפגעה בו הסכנה ממש, אבל אם רק היה קרוב לסכנה וניצל הימנה אינו מברך, כגון שהשליכו לעברו אבן ולא פגע בגופו אף אם פגע בזכוכית שעל ידו ונתנפצה, כל שלא ניתזו רסיסים עליו אינו מברך, אף אם הדרך מועדת לכך, עיי". וכן דעת הגר"ש א"צ"ל (אבני ישעיהו ח"א סי' ע"ב).

אולם לכאורה יש לדחות הראיה מהמהר"ל כי מדבריו שם משמע להדיא דס"ל להלכה כהאבודרהם הנ"ל ועיי"כ דחה המנהג של אלו שנהגו לברך ע"ז שזרקו עליהם אבן וכדו'. ועוד ד"ל דבכה"ג לא גרע ממי שניצל משור ונגיחותיו שמברך כנ"ל. וכן משמע במ"ב (סי' ר"ח סי' ק"ב) בענין ברכה שעשה לי נס במקום זה שמבואר להלן שעיי"מ לברכה בענין נס גמור משא"כ בברכת הגומל דלא בעינן נס, שכתב שאם נפל אבן סמוך לראשו או נתקע ברזל סמוך לעיניו ונעשה לו נס ד"ל שמברכים ברכה זאת, ואע"פ שלמעשה כתב לברכה בשם ומלכות היינו כי אפשר שאין זה בכלל נס גמור אבל בני"ד דאי דירך. וכן הוא בחי"א (כלל סה אות ד ושמי"ש) עיי' הרדב"י (ח"ג סי' תקע) בשם הראב"ד שאם באו עליו גנבים או שנפל אבן או ברזל סמוך לו, אע"פ שהיה בסכנת מיתה אילו נפל עליו, אינו מברך שעשה לי נס, אבל האחרונים הסכימו לברך הגומל, עיי". וכן הוא בקנה בושם (ח"א סי' יב) וכת' שאע"פ שמצא בשו"ת הראב"ד (סי' ע"ב) שהנוסח הוא שונה מנוסח הרדב"ז דכתוב שם "מי שנפל אבן על ראשו כו"ו, ולפ"י י"ל דדוקא בכה"ג שכבר נפל עליו האסון אלא שלא נפל על ראשו במקום סכנה הוא דמברך הגומל כיון שהמזיק כבר נגע בו, מ"מ נראה שלשון המובא ברדב"ז מוכרעת טפי, עיי"ש. שו"ר בלהורות נתן (ח"א סי' ג) שכתב שמי שנסע ויידו עליו אבנים ע"מ להרגו אע"פ שלא נגע בו מברך (ובדעת המהר"ל כתב כמו שכתבנו לעיל). וכן נראה מהשבט הלוי (ח"ה סי' כד אות ב וח"ט סי' מה). ועיי' בהליכ"ש (שם בהגה) שהביאו בשם הגרש"ז א"צ"ל מעשה הסותר דבריו הנ"ל.

ד. ברכה שעשה לי נס

והיכן שההצלה היתה בגדר נס, אם חוזר ורואה מקום זה שאירע לו הנס עליו לברך, כדאיתא בברכות (נד). הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. ועיי"ש בגמ' שלא רק על נס דרכים מברכים אלא אף על נס של יחיד מברכים ברוך שעשה לי נס במקום הזה כו', אלא שעל נס של רבים כולם מחויבים לברך ועל נס של יחיד רק הוא חייב, עיי". וכן הוא בטשו"ע (סי' ר"ח סי' ב"ד). ועיי' בשו"ע (ס"ע ג) ובמ"ב (סי' ק"ד) שכל זמן שלא נעשה נס לרוב יחיד דייננן ליה, עיי". [ועיי' בחי"א (כלל סה אות ד) בשם הראב"ד דמי שנעשה לו נס ראוי לו לומר פרשת תודה. והמ"ב (ססי"ר) כת' שיש האחרונים דיש לו להפריש לצדקה כפי השגת ידו ויחלק ללומדי תורה ויאמר הריני נותן זה לצדקה ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש וראוי לומר פרשת תודה. וטוב וראוי לו לתקן איזה צרכי רבים בעיר ובכל שנה ביום הזה יתבודד להודות לה' יתי' ולשמוח ולספר חסדו, עיי". ועיי"ש (סי' תרצ"ו סי' ג) שמבואר שיש מצוה לעשות סעודה ביום הנס].

ה. יוצאי חלציו

ועיי' ברי"ף (מג. שגורש בשי"ח הנ"ל דאניסא דיחיד הוא ובריה ובר בריה בעי ברוכי. וכ"כ הרא"ש דהכי גרס רי"ף ורב האי, אבל בנוסח גמרא אידן לא כתוב אלא אניסא דיחיד הוא ניהו צריך לברוכי, עיי". ועיי' ברמב"ם (פ"ה ה"ט) וברשב"א (שם ד"ה גוסים) שנקטו כהרי"ף. וכתב הב"י (שם) דכיון שהרמב"ם והרי"ף מסכימין לדעת אחת הכי נקטינן.

וכתב הרשב"א (שם) דלפי גירסא זו לאו דוקא בן בנו, אלא הי"ה כל יוצאי ירכו ואין להם הפסק מפני שכולן כשותפין באותו נס. אולם הרמב"ן (תוה"א שער המיחוש ענין רפואה) לא גריס בשי"ח אלא בריה ובר בריה משום דעד כאן רחמי האב על הבן אבל יוצאי ירכו אין מברכין, עיי". והובאו דבריהם בב"י (שם).

ועיי' בשו"ע (שם ס"ע ד) הפסק דכל יוצאי ירכו גיי"כ מברכין שעשה נס לאבי במקום הזה. וכת' המ"א (סי' ק) שאפי' אותן שנולדו קודם לכן וכמ"ש בסעי' ו', עיי". וביאר המחנה"ש דקמ"ל דלא תימא דוקא הנוולדים אחר כן שהם שותפים בנס האב, דלולי שניצל האב הם לא באו לעולם, משא"כ הנוולדים קודם לכן, קמ"ל דאפי' צריכים לברך דזהו מכלל כיבוד אב. ואייתי ראה ממה שכתוב בסעיף וי"ו דעל נס רבו צריך לברך, ועיי"כ משום דזהו מכלל כיבוד ומורא רבו, והי"ה באביו. ואפי' בן בנו הנוולד קודם לכן יש לברך, דהא חייב גם בכבוד אבי אביו, עיי".

ועיי' בא"ר (אות ד) שתלה דברי המ"א בפלוגתת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל, דלהרמב"ן דמשום רחמי האב על הבן אתין עלה ניחא, אבל לרשב"א שפירש דמשום שותפות אתין עלה, א"כ כיון שכבר נולדו כל שייך שותפות כמ"ש העולת תמיד (סי' ד). ועיי"ש שמסיק דבבנו ובן בנו יש להורות דאפי' קודם שנולדו צריכין לברך, דלא סמכין על רוב פוסקים דמפרשי רק בבנו ובן בנו ולא יוצאי ירכו וא"כ א"כ הטעם משום שותפות, ועוד דאף למ"ד דאף יוצאי ירכו משום שותפות מ"מ י"ל לברך ובר בריה צריכין נמי לברך בלא טעם דשותפות, עיי". וכן נקט הפמ"ג (א"א סי' ק) ולאחריו המ"ב (סי' טז).

1. מה בכלל נס

וכתי **האבודרהם** (עמ' שמ) בשם **הרא"ש מלוניל** דהא דמברכיך בין אניסא דרביס בין אניסא דחידך דוקא בנס שהוא יוצא ממנה העולם או מדרך התולדה, כגון מעברות הים ומעברות הירדן והדומה להם וכמו בריה דרבינא דאיתרחיש ליה ניסא ונפס ליה עינא דמיא בפקתא דערבות, אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו כגון שבאו עליו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצל וכיוצא בו אינו חייב לברך. ואיית הורי פורים שהיה נס כמנהג העולם ומברכים שעשה נסים, י"ל התם נמי יצא ממנה העולם מפני ב' דברים, הא' שבטל כתב המלך והוא הפך דת פרס ומד. והב' שהרג קרוב לשמונים אלף מאומתו בעבור אהבת אשה אחת ואין זה מנהג העולם וטבעו. ובחוכמה לאו משום מעשה דיהודית מברכין שעשה נסים. אלא משום פך השמן שהיה חתום בחותמו של כירה ולא היה להדליק אלא יום אחד ונעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים שהיה כמעשה אליהו ואלישע, ע"כ. והביאו **הב"י** (שם) בקצרה וכתב בשמו שאין מברכין על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנה העולם.

ועינייש **בב"י** שהביא עוד בשם **באבודרהם** בלש **ה"ר גרושם ב"ר שלמה** שהעששה לו נס אינו מברך הגומל ובסימן רי"ט יתבאר שיש חולקים בזה, ע"כ. והנה מה שציין **הב"י** לסי' רי"ט כוונתו לדברי **הריב"ש** הנ"ל שכת' דארבעה צריכים להודות לאו דוקא הוא, ועי"כ אם נפל עליו כותל או ניצל מדריסת שור וכיו"ב חייב לברך, וכי"ש מי שנעשה לו נס וניצל ממיטה עצמה שמברך שעשה לי נס במקום הזה, ומייד שניצל צריך הוא להודות כדרך הארבעה שצריכים להודות, ע"כ. וכת' **בביאור הגרי"א** (ססי' ריח) דסי"ל להביי עי"פ הריב"ש שמברך על הנס במקום שמברכים הגומל.

ועי"כ כת' **השו"ע** (רי"ח סעי' ט) שיי"א שאינו מברך ברכת שעשה לי נס אלא בנס שהוא יוצא ממנה העולם, אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצל וכיוצא בזה, אינו חייב לברך, ויש חולה, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות, ע"כ. אולם **המ"א** (סי' ק) כת' שלא מצא בני אצול בעולם, דהיאך עלה על הדעת להקרא נס דבר שהוא בדרך הטבע, ומי"ש הרב"י סי"ס רי"ט בשם הריב"ש היינו לומר כשנעשה לו נס צריך לברך גם הגומל, אבל בדבר שמנהג העולם פשיטא דאין לברך שעשה לי נס וכן משמע בב"ח, ע"כ. והגר"א כת' על דברי הב"י שלמד כן מהריב"ש דאינו מוכרח, וגם דבריו תמוהים דאי"כ כל חולים ויולדות צריכים תמיד לברך וכן יוצאי יריכן ואי"כ כל א' חייב לברך תמיד, ע"כ.

ועי' **בבה"ל** (סדי"ה ויש) שכת' שלפי מש"כ **הרדב"ז** (חי"ג סי' תקעג) הובא בנשי"א ניחא קושיתו, דבדואי יולדת, חולה וכדו' ליכא למי"ד שמברך ברכה זו שאין זה נס כלל (שרוב חולים ויולדות לחיים), ואנן לכוי"ע נס בעינן רק דלשיטה א' בעינן דוקא שהנס של הצלה יהיה דוקא למעלה מדרך הטבע כנסי אבותינו, ולישיטה ב' כל דבר שבטבע הקב"ה ברגע זו בדרך התולדה גיי"כ מקרי נס כגון שבאו גנבים או גזלנים עליו וקרוב שיהרגוהו ונדמנו בני אדם או סבה אחרת שנתפחדו וברחו מחמתו לא אעי"פ שלא היה כאן שינוי בטבע מ"מ נס הוא שהזמין הקב"ה לשעה זו, ע"כ. ו**הערוה"ש** (אות יג) כת' אם כי יש לתרץ קושית המ"א, אך לדינא אין נ"ימ ואין מברכים רק על הנס היוצא מגדר הטבעי ואם לאו מברכין ברכת הגומל בלבד, ע"כ. ועי' **בא"ד** (אות יג).

2. סכנה או הצלה ניסית

ועי' **במ"א** (סי' ק) שביאר שנס שאינו טבעו של עולם היינו כגון שנפל עליו אריה או גמלא פריצא עיין בגמרא עססי' רי"ט, ע"כ. משמע מדבריו שצריך שהנס יתרחש בסכנה עצמה ולא בהצלה, כלומר שאם הסכנה היתה דבר שאינו מנהגו של עולם, כגון שנפל עליו חיה, מקרי נס אעי"ג שהצלה היתה בדרך הטבע ומברך. ועי' **בנשמ"א** (כלל ה אות א) שכת' משמע מהאבודרהם להיפך והיינו שצריך שהנס יתרחש בהצלה כדאיתא בבמי' במעשה דרבא דאיתעביד ליה ניסא כו', אלא שזמנה עי"ז שהרי אמרין בריש הוראה ההוא גברא דהוה אזיל נפל עליה אריה אתעביד ליה ניסא ואיתצל, אי"ל רבא כי מטית להתם אמור ברוך שעשה לי נס כו', והרי שם לא נזכר כלל דהצלה היה בדרך נס כרבינא, רק שניצול. וכן משמע ממש"כ עוד שם האבודרהם בשם הרב גרוסום בר שלמה שפעם א' קם א' מהמון עם שבעיר שאירע נס לבנו וברך הגומל ונערתו בו שטעה ב' טעויות, א' כי אפי' על נס עצמו אינו חייב לברך הגומל אלא ברוך שעשה לי נס, ועוד אפי' הברכה שעשה לי נס לא היה לברך אלא במקום הנס כו'. ומסתמא לא היה הנס כנס דרגיבא ואפי"ה לא כת' שטעה מטעם זה. וכן משמע מהריב"ש דלכו"ע כשנפל עליו כותל מקרי נס וכדו', ע"כ.

אולם **המ"ב** (סי' ק) נקט דבעינן הצלה שלא כמנהג העולם. ועינייש **בשעה"ש** (אות כז) שכת' שכדבריו מוכח מאבודרהם, ודחה ראיתי **הנשמ"א** מהגמ' דהא אמר שם דאתעביד לה ניסא, משמע דהיה שם איזה נס ולא פירש השי"ס מה היה. גם מה שהביא שם ממעשה דריב"ש דמוכח דלכו"ע כשנפל עליו כותל מקרי נס, לעני"ד לכו"ע מקרי זה נס גמור, דדמי לנפל לגוב של אריות, ובענין הצלה מדריסת שור, יהיה תלוי באיזה אופן היה ההצלה, אם היה בדרך נס גמור או במנהגו של עולם כגון על ידי בריחה וכיוצא"ב, ע"כ. יוצא מדבריו דבעינן הצלה דרך נס, ומי"מ אף לדעתו מה שע"פ טבע היה צריך להגמר באסון וניצל בכלל נס הוא. וכן הוא בדבריו בס"ק ל"ב ו**בשעה"ש** (שם אות כח) שכת' שאם נפל עליו אבן וכיו"ב או שעבר עליו עלה טעונה שברך הטבע היה שימות עי"ז והוא ניצול ממיטה מברך ברכה זו לכו"ע כי דמי לנפל לגוב אריות.

ועי' **בשבט הלוי** (חי"ו סי' כח) שהסכים להשקפה זו כל היכא שהיתה סכנת מות בטוחה וניצל מזה זהו כבר בגדר נס כיון שעפ"י טבע אין מוציא ממצב סכנה זה, הגם שההצלה עצמה לא היתה עי"י שינוי הטבע ממש. וכגון מי שנפל עליו בית או חומה גדולה שברך הטבע אין הצלה מזה, ולפעמים רואים ששאר בני"א ר"ל נהרגים כולם וא' יוצא בלי פגע וכיו"ב, בודאי זה נס גמור, ע"כ. וי"ל שהמ"א יודה להמ"ב שאף בכה"ג מברך, אלא דסי"ל שעיקר הנס הוא בסכנה ולא בהצלה. וכן משמע מה**כה"ח** שהרי באות ל"ז פסק כהמ"א ובאות ל"ט הביא פירושו של האבודרהם שמשמע כהמ"ב.

מעתה יוצא דלדעת המ"א הנס קאי על הסכנה, ולדעת המ"ב הנס קאי על ההצלה, אלא שאף לדעתו מה שע"פ טבע היה צריך להגמר באסון בכלל נס הוא. ולמי"ז נראה שמי שניצל מתאונת דרכים קשה או פיגוע דקירה, ירי (ר"ל) וכדו', שאע"פ שפגעו בגופו אינו מברך ברכה זו אלא כ"כ נפגע במיטה, או שבאו עליו הרבה מחבלים שבכה"ג עי"פ הטבע לא היה צד להנצל. וזה בין לדעת המ"א כי ניצל בדרך הטבע שרובן לדעת המ"ב כי סכנה כזו אינה לפני הטבע להנצל ממנה דמי לנפל לגוב של אריות. אבל בלא"ה אינו מברך אף שנפגע בגופו. וכן מבואר **בבן איש חי** (פרי עקב אות יג). וכן פסקו **הגר"ש ואזנר והגרי"ש זצ"ל** (אבני יספה ח"א סי' מו ענף א) שאם אירע תאונת דרכים וחלק מיושבי המכונית נהרגו רח"ל, הנשארים בחיים צריכים לברך כי מוכח שכולם היו בסכנת מוות.

ה. חילוק בין ברכת שעשה לי נס וברכת הגומל

ועי' **בט"ז** (סי' רי"ט סי' ק) שכתב דלענין ברכת שעל הנס פסק השו"ע שאינו מברך אלא על נס שאינו בדרך הטבע, נרא' הטעם דברכת הנס ניתקנה ותוספת על מה ששייך לברכת הגומל דבבר שהוא חוץ לטבע לגמרי והכל מודים שאצבע אלקים היא, אבל הגומל הוא אעי"פ שנעשה לו תשועה שאפשר דרך הטבע מ"מ הוא מוזיק טובה לו יתרברך ולתלות בהשגחה, ע"כ. וזו"ל **הערוה"ש** (סי' רי"ט אות ג) הנסים נחלקים לשני קצוות עם דרך המיצוע, והיינו הקצה האחד כשהנסים גלויים ויוצאים מגדר הטבע לגמרי כמו נסי מצרים וכדו', ועל כאלו צריכים לברך ברכה שעשה נסים לאבותינו או שעשה לי נס, והקצה השני הנסים הכרוכים לגמרי בהטבע כמו כל פרנסותינו וכל קיומנו ועל זה לא שייך ברכה פרטית ויוצאים בתפלות התמידיות שמזכירים בס הודאה מודים אנתנו לך וכו' ועל נסיך וכו', ע"כ. ועי' **במ"ב** (סי' רי"ט סי' ק) דבברכת "הגומל" לא קפדינן כולי הוא שיהיה נס גמור.

מסקנא דדינא

א' ארבעה צריכין להודות ולברך ברכת הגומל, יורדי הים כשעלו ממנו, חולכי מדברות כשיגיעו לישוב, מי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. י"א שארבעה בלבד צריכין להודות. וי"א שארבעה לאו דוקא. וכן עיקר (לבני אשכנז ולבני ספרד תלוי במנהג המקום). ועל כן הניצל מתאונת דרכים או מאיזו סכנה כגון נפילת כותל וכיוצא"ב ש שמחבל ירה לעברו (ר"ל) וניצל, מברך ברכת הגומל, והדין כן אף אם התשועה היתה בדרך הטבע. ב' הרוצה מקום שנעשה לו נס מברך "שעשה לי נס במקום הזה". ואף יוצאי ירכו מברכין "שעשה נס לאבי במקום הזה". ובנו ובן בנו אף אם התרחש הנס קודם שנולדו צריכין לברך. ג' י"א שאינו מברך ברכה זו אלא בנס היוצא ממנהג העולם, אבל נס שהוא ממנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצל וכיוצא"ב, אינו חייב לברך, ויש חולקים, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות. ד' מי שהיה בתאונת דרכים קשה, פיגוע דקירה, ירי אבנים וכדו' (ר"ל) ונפגע בגופו באופן שרובם למיתה וניצל לכל הדעות מברך ברכה זו.

והנה יא נימא דבמחילה אכתי לא נתקנו הלאוין שנתקנים בהשבת המעות, אכתי תקשי, אמאי אין מקבלין מהן והלא צריכים להחזיר המעות ע"מ לתן הלאוין שעברו, ועי"כ דמחילה מהני לגמרי. ועי' **במאירי** (שם סב) שהביא מח' בזה, וסיים שמגדולי המחברים נר' שאף לענין איסור המחילה מועלת, ונראים דבריהם, עייניש.

וזו"ל **המאירי** (ב"מ סב.) מה שכתבנו בהנאה שלא היה המתאנה יודע בה עד שנאמר שמחל, שמשמעו של דברים שהגול והרבית ניתנין לימחל מקצת גאונים חולקין מיהא שכר, והוא שיש כתבו שהלוח שמחל למלוח רבית שברך גבה או זהה לגבותו או שנתנו לו במתנה אפילו קנו מידי אין זו כלום, שכל עצמו של רבית מחילה היא ומחילה זו היא שאסרתה תורה ואף ברבית של דבריהם כן. ומי"מ גדולי המחברים כתבו שמאחר שהלוח יודע שיש לו ליטול ממנו אם רצה למחול מוחל כדרך שהנגול יכול למחול, ויראה לי מ"מ שאין המחילה מועלת אלא לענין הדין שאין יוצאה בדיניין, אבל לענין איסור לא נפקע במחילה, ומי"מ מדברי גדולי המחברים נראה שאף לענין איסור המחילה מועלת, ונראים דבריהם שאם לא אף היאך אמרו על מלוי ברבית שהחזירו שאין מקבלין מהם.

ועיניין **במשנ"ב** (סי' תרי"ח סי' ק) גבי לולב ביו"ט ראשון ושנתנו לו חבירו במתנה עי"מ להחזיר, דדינא הוא דאם לא החזירו לא יצא, אפי' נתן לו דמיו ואפי' נאנס מי"ד. **דהחי"א** (כלל ק"יב סי' ה) הסתפק אם אמר הריני כאלו התקבלתי מהו, וכת' המשני"ב דבמאירי כת' י"א שתחת ידו (ולפניו דבמאירי סוכה מא.) דעתו בהדיא דיכול הנותן למחול נתנאו ולומר הריני כאילו התקבלתי ויצא זה יד"ח אעי"פ שלא החזירו.

ועינייש בלשון המחירי שלפנינו (מא.) דהרישא כתב דאם מחל את החורה מחילתו מחילה. והדר הביא את דאמרו בנדרים גבי מדיר את חבירו שיתן לבניו כור חטים (נדרים סג.) שיכול לאמר הריני כאילו התקבלתי [עי"ש בגמ'].

ועיניין **במש"א** בהל' פורים (סי' תרצ"ה סי' יד) שכת' דאם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם או מוחל לו יצא. וכת' **המשני"ב** (סי' ק"ב) דמי"ש או מוחל לו ר"ל שאומר הריני כאילו התקבלתי.

ועי' **במנח"י** (חי"ב סי' עיי"ט) דדברי הרמב"ם דמחילה מועלת איירי דוקא באומר כאלו התקבלתי. ע"ש. וליע' דאי"כ אמאי סתמו הראשונים והמחבר דבריהם דמהני מחילה, ולא פירשו דבעינן דוקא שיאמר כאילו התקבלתי. (מיהו גבי משלוח מנות כתב הרמ"א לשון מחילה, והמשני"ב ביאר כוונתו דאמר כאילו התקבלתי.)

העולה לדינא - מסתמיות הפוסקים נראה דהיכא דכבר קיבל המחלה ריבית וצריך להשיבה, מחילת הלוח בהשבת המעות. ואם לאישר לו הלוח הריני כאילו התקבלתי המעות עדיף טפי. ומי"מ מלוח הרוצה להוציא עצמו מכל ספק ולהקפיד על השבת המעות אין מזיניחים אותו דהא בכה"ג יוצא ידי חובת אליבא דכו"ע [ועי"ע מ"ש בזה בגליון הקודם].

פניני מוסר

עניני שבת קודש

הדלקת נרות (ח)

הדלקת הנרות מרמזת להארת חושך העולם הזה - "... באופן המעשי רואים אנו כי הכנסת השבת נעשית עי"י הדלקת נר השבת, ועלינו להבין טעמו של דבר המובן בזה נראה כך. הנה בהבדלה מברכים אנו "המבדיל בין קודש לחולו" - שבת היא ההיפך הגמור של ימות החול. האמת היא, שכן גם הגדירו לנו חז"ל את החילוק בין העולם הזה לעולם הבא: "תשת חושך ויהי לילה בו תרמוס כל חיתו יער, תשת חושך זה העולם הזה שדומה ללילה" (ב"מ פג.)... ההבדל בין אור לחושך אינו האם הדבר קיים או לא. כל מה שיש באור ישנו גם בחושך, ההבדל הוא רק באדם, שבחושך אינו רואה את הדבר.

העולם הזה הוא "חושך" והעולם הבא הוא "אור". האמת היא שהעולם הוא נמצא כאן, פרוס לפנינו. כל ההבדל בין העוה"ז לעוה"יב הוא, שבעוה"יב אדם רואה את האמת, וכאן, בעוה"ז, החושך מסתיר ממנו את האמת". (הגר"ש פינקוס, נפש שמשון עמ' קז) - "הכניסה בשערי קדושת השבת נעשית מתוך הדלקת הנר. בכניסת השבת כביכול 'מדליקים את האור' ולפתע רואים כל מה שעומד לפנינו. שבת איננה יום של מסירות נפש, זהו פשוט יום שבו פועל השכל הישר. כי בשעה שנדלק הנר, אדם מבחין במציאות האמיתית העומדת לנגד עיניו, ומתוך כך משתנה כל מבטו עי"ע ועל הסובב אותו". (שם, עמ' קט)

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מ**בעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון** - טל': *6761 *יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך **"נדרים פלוס"** - יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

העולן נתרם להצלחת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

שמעתא עמיקתא - לקבלת הגליון מדי שבוע בדוא"ל, ניתן לשלוח בקשה לכתובת: amikta@amikta.co.il או amikta571@gmail.com